

Pojęcia kluczowe: *dziennikarz, tajemnica dziennikarska, dobro wymiaru sprawiedliwości, informator, wolność prasy*

Artykuły

Monika Nowikowska

TAJEMNICA DZIENNIKARSKA A DOBRO PROCESU KARNEGO

Celem artykułu jest kompleksowe ujęcie instytucji tajemnicy dziennikarskiej na gruncie prawa polskiego i mechanizmów jej ochrony. W artykule omówiono pojęcie tajemnicy dziennikarskiej uregulowanej w Prawie prasowym, jak również postępowanie w przedmiocie zwolnienia dziennikarza z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym. Rozważania proceduralne poprzedzono omówieniem zakresu przedmiotowego i podmiotowego tajemnicy dziennikarskiej. Co do zasady to informator jest dysponentem informacji przekazywanych prasie. Niemniej jednak ustawodawca przewiduje również takie sytuacje, gdy prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości powoduje zwolnienie dziennikarza z obowiązku zachowania w tajemnicy zdobytych informacji. Teza ta znajduje odzwierciedlenie w przesłankach zwolnienia dziennikarza z tajemnicy zawodowej na gruncie Kodeksu postępowania karnego. Powstaje pytanie o konflikt zasad: wolność prasy a prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Celem niniejszej publikacji jest prezentacja istoty i założeń tajemnicy dziennikarskiej, przybliżenie konstrukcji art. 180 § 2–5 k.p.k., sygnalizacja najczęstszych problemów pojawiających się przy stosowaniu instytucji zwolnienia dziennikarza z tajemnicy zawodowej oraz próba wskazania możliwych rozwiązań w tym zakresie, przyczyniających się do kształtowania właściwej praktyki organów śledczych.

1. UWAGI WSTĘPNE

Wolność prasy należy do dóbr chronionych przez Konstytucję RP¹, jest wartością, która stanowi fundament demokratycznego społeczeństwa. Powszechnie przyjmuje się, że prasa pełni w państwie ważną rolę obserwatora, kontrolując właściwe funkcjonowanie podstawowych instytucji oraz zasad demokratycznego państwa². Aby dziennikarze mogli należycie spełniać swoją rolę, muszą docierać do wszelkich informacji, zarówno tych oficjalnych, jak i nieformalnych. Zdobywaniu informacji służy instytucja tajemnicy dziennikarskiej. Tajemnica dziennikarska stanowi gwarancję prawidłowego wykonywania zadań postawionych przed prasą, ponieważ przyznaje dziennikarzowi prawo do nieujawniania osobowych źródeł informacji, jak również istotny czynnik niezależności prasy, stwarzając korzystne warunki do uzyskania zaufania społecznego³. Szczególna waga społeczna tajemnicy dziennikarskiej wynika zatem z faktu, że ludzie, którzy mają gwarancję dyskrecji, mogą wypowiadać się przed dziennikarzem z całkowitą szczerością⁴.

Ustawodawca, budując system prawny, nie ma możliwości uniknięcia konfliktów pomiędzy dobrami prawnie chronionymi, które system ten chroni. Jednym z takich konfliktów jest wolność prasy a prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Gwarancją wolności prasy jest silna ochrona tajemnicy zawodowej dziennikarza, która może wchodzić w kolizję z interesem wymiaru sprawiedliwości⁵. Aby ochrona tajemnicy nie była przeszkodą dla funkcjonowania organów wymiaru sprawiedliwości, ustawodawca wprowadził określone ograniczenia. W doktrynie oraz judykaturze pewne wątpliwości prawne budzi zakres ochrony tajemnicy dziennikarskiej. Tajemnica zawodowa dziennikarza jest bowiem uregulowana w dwóch aktach prawnych: w Prawie prasowym⁶, które określa treść tajemnicy dziennikarskiej, jej zakres przedmiotowy i podmiotowy oraz zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy, oraz w Kodeksie postępowania karnego⁷. Ustawodawca w kodeksie określa tajemnicę zawodową dziennikarza w systemie zakazów dowodowych, jak również zwolnienia

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483), dalej: Konstytucja RP.

² J. Sieńczyło-Chlabicz, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, *Prawo prasowe*, Warszawa 2019, s. 209; J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 624; E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprosowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014/2, s. 2; R. Koper, *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012/2, s. 85.

³ W. Lis (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 366.

⁴ J.J. Mrozek, *Tajemnica zawodowa dziennikarza i jej ochrona w polskim systemie prawnym*, „Studia Elckie” 2009/11, s. 189.

⁵ A. Guzik, *Prawnkarne aspekty ochrony tajemnicy dziennikarskiej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002/1, s. 173.

⁶ Ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914), dalej: pr. pras.

⁷ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534), dalej: k.p.k.

dziennikarza z obowiązku zachowania tajemnicy w postaci składania zeznań w procesie karnym⁸. Rozważając problematykę tajemnicy dziennikarskiej, można postawić zasadnicze pytanie, czy przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania prawne ustanawiają rozsądny kompromis pomiędzy ochroną dwóch kolidujących ze sobą dóbr.

Zagadnienie zakresu tajemnicy dziennikarskiej pozwala także na sformułowanie pytania, czy prawo do tajemnicy dziennikarskiej może dawać ochronę bezprawnym działaniom informatora dziennikarza. Zarówno w doktrynie, jak i judykaturze wskazuje się, że najczęściej popełnianym na łamach prasy czynem zabronionym jest zniesławienie. Czy w przypadku publikacji materiału prasowego zawierającego określenia naruszające dobre imię krytykowanego dziennikarza może odmówić ujawnienia swojego źródła?

Tematyka zwolnienia dziennikarza z zachowania tajemnicy budzi wiele emocji i pozostaje w stałym zainteresowaniu wielu środowisk. Pojawia się ona również w środkach masowego przekazu przy okazji różnego rodzaju wydarzeń, w których dziennikarze w trakcie procesów są zobowiązani do ujawnienia informacji objętych tajemnicą. Jest to temat ważny, aktualny, który stanowi trudną problematykę badawczą.

2. POJĘCIE I ZAKRES TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ

Tajemnica dziennikarska jest jedną z materialnych gwarancji wolności prasy oraz prawną gwarancją zaufania i intymności w stosunkach prasowych między dziennikarzem a jego informatorem⁹. Treść tajemnicy zawodowej dziennikarza została uregulowana w art. 15 pr. pras. W doktrynie wskazuje się, że instytucja tajemnicy dziennikarskiej pozwala na ocenę różnych przejawów życia społecznego, bez konieczności ujawnienia źródeł informacji lub nazwiska autora materiału prasowego¹⁰. Celem instytucji tajemnicy dziennikarskiej jest zatem ochrona relacji zaufania łączącej dziennikarzy i ich informatorów, co w konsekwencji ma zapewnić dopływ informacji do mediów¹¹.

Na rolę tajemnicy dziennikarskiej zwrócił także uwagę Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu. W sprawie *Goodwin v. Wielka Brytania*¹² Trybunał wskazał, że bez zapewnienia ochrony osób dostarczających dziennikarzom informacji byłoby oni odstraszeni od udzielania pomocy prasie w informowaniu opinii publicznej o sprawach mających publiczne znaczenie. W konsekwencji rola prasy jako publicznego kontrolera zostałaby podważona, co z kolei wpły-

⁸ E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprocesowe...*, s. 149; H. Gajewska-Taczowska, *Tajemnica zawodowa a art. 163 k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 1998/6, s. 78.

⁹ J. Bafia, *Dziennikarska tajemnica zawodowa*, „Prasa Polska” 1988/2, s. 8.

¹⁰ M. Nowikowska, *Granice dozwolonej krytyki prasowej działalności osób pełniących funkcje publiczne*, Warszawa 2020, s. 158.

¹¹ M. Zaremba, *Tajemnica dziennikarska (w:) Prawo prasowe. Komentarz*, red. M. Zaremba, Warszawa 2018, s. 242.

¹² Wyrok ETPCz z 27.03.1996 r. w sprawie *Goodwin v. Wielka Brytania* (28957/95).

nełoby na jej zdolność zapewnienia dokładnych oraz wiarygodnych informacji. Podobnie w sprawie *Sanoma Uitgevers B.V. v. Holandia*¹³ Trybunał w Strasburgu stwierdził, że ochrona źródeł informacji stanowi zarówno obowiązek, jak i podstawową przesłankę wolności prasy.

Ratio legis rozwiązań w zakresie ochrony osób udzielających informacji prasie ma na celu ochronę tych osób przed konsekwencjami, jakie z uwagi na fakt udzielenia informacji mogłyby je dotknąć w życiu zawodowym, towarzyskim czy politycznym, tym bardziej że nierzadko publikacja prasowa pozostaje jedyną drogą dla wyrażenia krytyki i potępienia zjawisk, które paraliżują różne dziedziny życia społeczno-polityczno-gospodarczego¹⁴.

Pojęcie tajemnicy dziennikarskiej zostało zdefiniowane w art. 15 pr. pras. Zgodnie z tym przepisem autorowi materiału prasowego przysługuje prawo zachowania w tajemnicy swego nazwiska. Dziennikarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych, oraz wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich.

Dyspozycja przepisu art. 15 pr. pras. jest dwutorowa. Z jednej strony statuje prawo autora materiału prasowego do nieujawniania swego nazwiska, tzw. prawo do anonimatu¹⁵, z drugiej określa zakres podmiotowy i przedmiotowy tajemnicy dziennikarskiej¹⁶.

Ad 1. Prawo do anonimatu polega na przyznaniu dziennikarzowi prawa do nieujawniania swojego nazwiska oraz posługiwania się pseudonimem¹⁷. W sytuacji, w której dziennikarz obawia się o swoje życie lub zdrowie, ma prawo nie ujawnić swoich danych personalnych, zachowując w ten sposób anonimowość. Prawo do anonimatu daje zatem dziennikarzowi możliwość swobody wypowiedzi, gwarantując jednocześnie bezpieczeństwo osobiste¹⁸. Prawo do zachowania w tajemnicy swojego nazwiska jest prawem, które przysługuje nie tylko dziennikarzowi, lecz także każdej osobie, która jest autorem materiału

¹³ Wyrok ETPCz z 14.09.2010 r. w sprawie *Sanoma Uitgevers B.V. v. Holandia* (38224/03).

¹⁴ A. Gerecka-Żołyńska, *Glosa do postanowienia SN z 15.12.2004 r. (III KK 278/2004)*, OSP 2006/12, poz. 128.

¹⁵ J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 180; uchwała SN z 19.01.1995 r. (I KZP 15/94), OSP 1995/5, poz. 110; E. Galewska, *Tajemnica dziennikarska w kodeksach etyki zawodowej*, „Internetowy Kwartalnik Anty-monopolowy i Regulacyjny” 2016/6, s. 85; E. Czarny-Drożdziejko, *Anonimowość ogłoszeniodawcy i reklamodawcy na gruncie przepisów Prawa prasowego*, „Przegląd Sądowy” 2017/11–12, s. 23.

¹⁶ S. Hoc, *O ochronie źródeł informacji dziennikarzy (wybrane aspekty)* (w:) *Między Klio a Themis. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Sobczakowi*, red. J. Adamowski, T. Wallas, K. Kakareko, Warszawa–Poznań 2016, s. 391 i n.

¹⁷ B. Michalski, *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998, s. 58.

¹⁸ Wyrok NSA z 22.01.2015 r. (I OSK 1161/13), LEX nr 1655993.

prasowego¹⁹. Uprawnienie do zatajenia tożsamości autora materiału prasowego znajduje swój odpowiednik w regulacji Prawa autorskiego. Zgodnie z art. 16 pkt 2 pr. aut.²⁰ autor ma prawo do oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo. Wyłączna decyzja o sposobie oznaczenia utworu swoim nazwiskiem albo do udostępniania go anonimowo należy do autora i wiąże inne osoby²¹. Materiały prasowe stanowią z reguły utwory w rozumieniu prawa autorskiego, a więc stosowanie anonimatu podlega kumulatywnej ochronie prawnej.

Ad 2. Treść tajemnicy dziennikarskiej ustawodawca określił szeroko. Tajemnicą dziennikarską objął nie tylko dane umożliwiające identyfikację informatora (autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału, innych osób udzielających informacji), ale również wszelkie informacje, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich.

W literaturze przedmiotu dokonuje się podziału tajemnicy dziennikarskiej na tajemnicę służbową i zawodową. Tajemnica służbowa wiąże się ze stosunkiem pracy, natomiast zawodowa jest połączona z wykonywaniem profesji dziennikarza²². Analiza dyspozycji art. 15 pr. pras. pozwala wyróżnić przedmiotowy (a) i podmiotowy (b) zakres tajemnicy.

Ad a) Zakres przedmiotowy tajemnicy dziennikarskiej obejmuje:

- dane umożliwiające identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze;
- dane innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do publikowania;
- wszelkie informacje, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich (art. 15 ust. 2 pkt 1 i 2 pr. pras.).

Dwie pierwsze kategorie informacji obejmują wszelkie informacje, które mogą prowadzić do identyfikacji ich źródła, tj. nazwisko, dane osobowe, głos, wizerunek, okoliczności ich przekazania. Przy próbach ustalenia, jaki jest w tym zakresie przedmiot tajemnicy dziennikarskiej, można sięgnąć pomocniczo do interpretacji pojęcia „dane osobowe”²³. Zgodnie z art. 4 pkt 1 RODO²⁴ są to wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej. Osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość możemy określić bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności na pod-

¹⁹ J. Sobczak, *Prawo...*, s. 624.

²⁰ Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062).

²¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 28.09.2018 r. (I ACa 1641/17), LEX nr 2695032.

²² J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 180; B. Kunicka-Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 74.

²³ *Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2008, s. 271.

²⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L z 2016 r. nr 119, s. 1), dalej: RODO.

stawie identyfikatora takiego jak imię, nazwisko, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy. Podobnie jak w RODO, także w prawie prasowym istotna jest odpowiedź na pytanie, kiedy na podstawie wskazanych okoliczności możliwe jest zindywidualizowanie danej osoby. Chodzi o taki sposób opisu osoby czy też związanych z nią okoliczności, który pozwoli odbiorcy zindywidualizować daną osobę wprost, a nie przy dołożeniu pewnego wysiłku fizycznego czy intelektualnego²⁵.

Nie stanowią natomiast tajemnicy tożsamości informatora posiadane poufnie przez dziennikarza informacje na temat informatora znanego już innym z imienia i nazwiska, jak np. jego miejsce pobytu, majątek, kontakty z innymi osobami. Przykładowo dziennikarz nie może odmówić ujawnienia organom ścigania miejsca ukrycia się zbiegłego przestępcy²⁶.

Ustawodawca dodatkowo nakazuje dziennikarzowi chronić wszelkiego rodzaju interesy (majątkowe i niemajątkowe) osób trzecich. Dziennikarz, spotykając się z informatorami, powinien dopilnować, aby nie wyniknęła stąd krzywda dla tych osób. Powinien zadbać m.in. o odpowiednie warunki poufności spotkania, starannie zabezpieczyć przekazane przez informatorów materiały²⁷. Oznacza to, że ochroną objęty jest nie tylko informator, ale także okoliczności, których depozytariuszem stał się dziennikarz, a których podanie do powszechnej wiadomości może naruszyć interesy bliżej nieokreślonych osób trzecich²⁸.

Ad b) Zakres podmiotowy tajemnicy dziennikarskiej oznacza depozytariuszy tajemnicy dziennikarskiej. Podmiotem prawa do tajemnicy dziennikarskiej, a zatem podmiotem, do którego została adresowana dyspozycja art. 15 pr. pras., jest dziennikarz, a także inne osoby zatrudnione w redakcjach, wydawnictwach prasowych i prasowych jednostkach organizacyjnych. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że w związku z poszerzeniem grona odbiorców można mówić o tzw. tajemnicy redakcyjnej²⁹.

Podmiotem prawa do tajemnicy dziennikarskiej jest dziennikarz, któremu została przekazana informacja. Depozytariuszami tajemnicy dziennikarskiej mogą być również inne osoby zatrudnione w redakcji, wydawnictwie prasowym, prasowej jednostce organizacyjnej, mające dostęp do chronionych informacji, np. pracownicy techniczni, sekretarka³⁰. Szeroki zakres podmiotowy tajemnicy dziennikarskiej powoduje, że doktryna dodatkowo określa to pojęcie

²⁵ E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprocesowe...*, s. 156; K. Chałubińska-Jentkiewicz, M. Nowikowska, *Ochrona danych osobowych w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2021, s. 51.

²⁶ M. Zaremba, *Tajemnica zawodowa dziennikarza a jego odpowiedzialność prawna*, „Studia Medioznawcze” 2003/2, s. 39; J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 182.

²⁷ I. Dobosz, *Prawo prasowe. Podręcznik*, Warszawa 2006, s. 225.

²⁸ E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprocesowe...*, s. 157.

²⁹ Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska, a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 90; K. Szczechowicz, *Zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu karnym*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2012/8, s. 187.

³⁰ I. Zielinko, *Tajemnica dziennikarska w prawie prasowym*, „Prokuratura i Prawo” 2009/7–8, s. 150.

mianem tajemnicy redakcyjnej³¹. W orzecznictwie co do zasady podnosi się, że nie jest związany tajemnicą dziennikarz, który pozyskuje informacje prywatnie, nie jako dziennikarz, tj. bez intencji przygotowania materiału prasowego³².

3. ZWOLNIENIE Z OBOWIĄZKU ZACHOWANIA TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ NA GRUNCIE PRAWA PRASOWEGO

Tajemnica dziennikarska nie jest absolutna. W obowiązującym porządku prawnym zwolnienie z tajemnicy zawodowej dziennikarza może być przeprowadzone na podstawie ustawy – Prawo prasowe oraz Kodeksu postępowania karnego. Zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej na gruncie Prawa prasowego zostało uregulowane w art. 16 pr. pras. Zgodnie z tym przepisem dziennikarz jest zwolniony z zachowania tajemnicy zawodowej, o której mowa w art. 15 ust. 2, w razie gdy informacja, materiał prasowy, list do redakcji lub inny materiał o tym charakterze dotyczy przestępstwa określonego w art. 240 § 1 Kodeksu karnego albo autor lub osoba przekazująca taki materiał wyłącznie do wiadomości dziennikarza wyrazi zgodę na ujawnienie jej nazwiska lub tego materiału.

Tajemnicą nie są objęte uzyskane przez dziennikarza informacje dotyczące przestępstwa określonego w art. 240 § 1 k.k. *Ratio legis* takiego rozwiązania sprowadza się do tego, aby przy najcięższych przestępstwach uzyskać ze strony dziennikarza informacje. Z chwilą powzięcia wiadomości o przestępstwie dziennikarz ma obowiązek zawiadomienia o tym fakcie organów ścigania³³. Ustawodawca obowiązkiem zawiadomienia objął jedynie ściśle określone przestępstwa, a te z kolei stanowią najpoważniejsze zbrodnie przeciwko podstawowym interesom państwa oraz przeciwko najwyższemu dobru człowieka, jakim jest życie. Należy do nich przykładowo zbrodnia ludobójstwa (art. 118 k.k.), zbrodnia wojenna (art. 122 k.k.), zamach na konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej (art. 128), szpiegostwo (art. 130 k.k.), zabójstwo (art. 148 k.k.).

Tajemnicą dziennikarską nie są także objęte informacje, materiały prasowe, listy do redakcji lub inne materiały o tym charakterze, w stosunku do których informator wyraził zgodę na ujawnienie jego nazwiska lub tego materiału. Autor albo osoba przekazująca dziennikarzowi informacje może wyrazić zgodę na ujawnienie swojego nazwiska lub materiału³⁴. Zwolnienie dziennikarza z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej następuje z mocy prawa (tzw. zwolnienie ustawowe).

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że tajemnica dziennikarska obowiązuje bez względu na to, czy informator wszedł w posiadanie przekazywanych informacji w sposób legalny, czy bezprawny lub czy dostarczając ich, narusza

³¹ J. Bafia, *Prawo o wolności słowa*, Warszawa 1988, s. 133.

³² Postanowienie SN z 20.10.2005 r. (II KK 184/05), OSNKW 2005/12, poz. 120.

³³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 23.11.2011 r. (II AKa 155/11), LEX nr 1129774.

³⁴ I. Dobosz, *Prawo...*, s. 229.

tajemnicę handlową czy jakąkolwiek inną. Nie ma też znaczenia dla zaistnienia ochrony motywacja informatorów ani wartość merytoryczna przekazanych przez nich danych. Informatorzy rzadko kiedy kierują się szlachetnymi pobudkami, natomiast rolą dziennikarza jest weryfikacja uzyskanych od nich wiadomości³⁵.

Podsumowując powyższe, można stwierdzić, że tajemnica dziennikarska stanowi gwarancję ochrony źródła informacji. Informator powinien mieć jednak świadomość, że przekazane informacje będą opublikowane. Taka bowiem jest rola dziennikarza. Pomimo to informator musi mieć pewność, że jego tożsamość nie będzie ujawniona, jeśli oczywiście tego zażąda³⁶. Złamanie tych przepisów może skutkować odpowiedzialnością karną na podstawie art. 49 pr. pras., zgodnie z którym kto narusza przepis art. 15 ust. 2 pr. pras., podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

4. ZWOLNIENIE Z ZACHOWANIA TAJEMNICY ZAWODOWEJ W ŚWIETLE KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Zakres zwolnienia dziennikarza z dochowania tajemnicy dziennikarskiej został określony także w Kodeksie postępowania karnego. Zasady zwolnienia dziennikarza z zachowania tajemnicy zostały określone w art. 180 k.p.k. Z treści tego przepisu wynika, że osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne” lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni te osoby z obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej. Osoby zobowiązane zatem do zachowania tajemnicy zawodowej mogą być zwolnione z jej zachowania przez sąd lub prokuratora, bez konieczności zachowania szczególnych przesłanek. Artykuł 180 § 2 k.p.k. przewiduje surowsze reguły zwalniania z obowiązku zachowania tajemnicy w stosunku do osób obowiązanych do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej czy dziennikarskiej.

Analiza treści art. 180 § 2 k.p.k. wskazuje, że zwolnienie dziennikarza z tajemnicy zawodowej możliwe jest jedynie przy kumulatywnym spełnieniu dwóch przesłanek, mianowicie: niezbędności dla dobra wymiaru sprawiedliwości i równoczesnej niemożności ustalenia okoliczności na podstawie innego dowodu. Są one w nauce prawa procesowego określane mianem materialnych warunków zwolnienia³⁷. Niewątpliwie obie przesłanki mogą nastroczać proble-

³⁵ M. Zaremba, *Tajemnica...*, s. 245; J. Stefańska, *Przeszukanie a tajemnica dziennikarska*, „Prokuratura i Prawo” 2015/6, s. 61; J. Sieńczyło-Chlabicz, *Z. Zawadzka*, M. Nowikowska, *Prawo...*, s. 220.

³⁶ J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 181.

³⁷ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, t. 1, s. 626.

mów interpretacyjnych, a to głównie z tego powodu, że są nieostre. Otwiera to szerokie pole dla orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego.

Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z 23.11.2016 r. wskazał, że zwolnienie nie może mieć charakteru blankietowego³⁸. Nie może być to jedynie decyzją dyskrejonalna. Do zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w trybie art. 180 § 2 k.p.k. nie wystarczy jedynie odnotowanie – zacytowanie okoliczności ujętych w treści tego przepisu. Niezbędne jest rozważenie i osadzenie podjętej decyzji procesowej w realiach dowodowych rozpoznawanej sprawy³⁹. Oznacza to, że wniosek o zwolnienie musi precyzować okoliczności, których dotyczyć ma zwolnienie. Ponadto wniosek o zwolnienie dziennikarza z tajemnicy nie może być przedwczesny. Sąd, w przedmiocie zwolnienia dziennikarza z tajemnicy, powinien odnieść się do zebranego materiału dowodowego i wskazać lukę, której ewentualne uzupełnienie możliwe jest jedynie w drodze uchylenia tajemnicy⁴⁰. Podobnie Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z 8.05.2019 r.⁴¹ podkreślił, że wydanie postanowienia o zwolnieniu z tajemnicy bez wskazania, na jakie konkretne okoliczności miałby być przesłuchany jej dysponent, oraz bez rozważenia niezbędności jego zeznań dla dobra wymiaru sprawiedliwości nadaje stosowaniu przepisu charakter iluzoryczny. Warunkiem wykonywania zawodu dziennikarza jest przekonanie informatorów, że zachowane zostaną w tajemnicy wszystkie informacje⁴².

W doktrynie wskazuje się rozważanie wprowadzenia jeszcze jednego warunku, mianowicie istotności informacji ujawnionych dla rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu, ewentualnie niesprzeciwiania się zwolnieniu z powodu szczególnie ważnego interesu prywatnego⁴³. Zgodnie z tym poglądem dobro wymiaru sprawiedliwości nie wymaga uchylenia tajemnicy zawodowej, gdy dotyczy drugorzędnej okoliczności o niewielkim znaczeniu dla rozstrzygnięcia. Stanowisko to znajduje także odzwierciedlenie w judykaturze. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w postanowieniu z 18.09.2009 r.⁴⁴ wskazał, że doniosłość społeczna zawodów objętych przepisem art. 180 § 2 k.p.k. sprawia, że decyzja

³⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23.11.2016 r. (II AKz 332/16), LEX nr 2287989; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23.05.2016 r. (II AKz 138/16), LEX nr 2155397.

³⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 6.05.2015 r. (II AKz 225/15), „Prokuratura i Prawo” 2015/11, wkładka, poz. 22; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 1.04.2015 r. (II AKz 111/15), LEX nr 1796986.

⁴⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17.02.2016 r. (II AKz 64/16), LEX nr 2023126; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 24.05.2016 r. (II AKz 159/16), LEX nr 2155398.

⁴¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 8.05.2019 r. (II AKz 231/19), LEX nr 2738929.

⁴² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 13.03.2019 r. (II AKz 139/19), OSASz 2019/1, s. 32–38.

⁴³ D. Gruszecka, *Tajemnica służbowa i zawodowa* (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2021, s. 420; T. Razowski, *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010/7–8, s. 147.

⁴⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 18.09.2009 r. (II AKz 472/09), LEX nr 534456.

o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej nie może być traktowana jak formalność. Zaufanie informatora, warunkujące prawidłowe wykonywanie zadań przez dziennikarzy, jest wielką wartością, której naruszenie stanowi cenę za osiągnięcie sprawiedliwości, której bez tego by nie osiągnięto⁴⁵.

Należy podkreślić, że zwolnienie z tajemnicy stanowi wyjątek, co oznacza, że przesłanki zwolnienia powinny być interpretowane ściśle i każdorazowo zachodzi konieczność uzasadnienia skorzystania z regulacji wyjątkowej. Przez dobro wymiaru sprawiedliwości należy rozumieć potrzebę ustalenia prawdy materialnej w toku postępowania karnego⁴⁶. Dobro wymiaru sprawiedliwości wymaga, aby ewentualne rozstrzygnięcie w sprawie było oparte na pełnej podstawie dowodowej dotyczącej wszystkich okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie, a okoliczność, odnośnie do której następuje zwolnienie, nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. Oznacza to, że okoliczności uzasadniające zwolnienie powinny być w pierwszej kolejności szczegółowo wskazane i umotywowane we wniosku prokuratora z właściwym odniesieniem do materiału dowodowego sprawy⁴⁷. W dalszej kolejności okoliczności te powinny zostać uargumentowane i przedstawione w uzasadnieniu decyzji sądu. Zakres zwolnienia z tajemnicy dziennikarza powinien być precyzyjnie wytyczony w treści postanowienia wydanego na podstawie art. 180 § 2 k.p.k. Wyznaczenie zakresu musi się zatem odnosić do ściśle określonego zachowania oraz sytuacji, co do której dziennikarz ma zostać poddany przesłuchaniu. W wypadku niespełnienia tej przesłanki zwolnienie z tajemnicy zawodowej musiałoby zostać uznane za nieograniczone, dające pełną swobodę działania organom procesowym, co stoi w opozycji do unormowania wynikającego z treści art. 180 § 2 k.p.k.⁴⁸

Podsumowując powyższe, można stwierdzić, że przeprowadzenie dowodu w oparciu o informacje objęte tajemnicą powinno być zawsze poprzedzone wnikliwą analizą tego, czy *in concreto* dobro wymiaru sprawiedliwości w drodze wyjątku uzasadnia naruszenie chronionego ustawowo przez tę tajemnicę interesu publicznego i prywatnego. Sąd, jako organ stojący na straży praworządności w demokratycznym państwie prawa, mając na uwadze fakt, że tajemnica dziennikarska stanowi istotę wykonywanego zawodu dziennikarza, musi być w takim wypadku gwarantem zachowania zarówno właściwej formuły procedowania, jak i merytorycznej zasadności wniosku o zwolnienie z jej zachowa-

⁴⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 18.09.2009 r. (II AKz 478/09), OSA 2010/4, poz. 17; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 19.03.2009 r. (II AKz 64/09), OSA 2012/10, poz. 37; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 21.04.2010 r. (II AKz 129/10), KZS 2010/5, poz. 36.

⁴⁶ J. Sieńczyło-Chlabczyk, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, *Prawo...*, s. 221.

⁴⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17.02.2016 r. (II AKz 64/16), OSA 2016/7, poz. 20.

⁴⁸ Postanowienie SN z 31.01.2019 r. (VI KZ 2/19), OSNKW 2019/3, poz. 19.

nia⁴⁹. Natomiast niezbędność w kontekście przesłanek z art. 180 k.p.k. łączy się ściśle z niemożnością ustalenia okoliczności na podstawie innego dowodu⁵⁰.

Zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy wskazanej w art. 180 § 2 k.p.k. pozostaje w wyłącznej kompetencji sądu. Natomiast w postępowaniu przygotowawczym z wnioskiem o zwolnienie dziennikarza z tajemnicy może wystąpić prokurator. Termin na rozpatrzenie przez sąd wniosku prokuratora o zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy określonej w art. 180 § 2 k.p.k. wynosi 7 dni. Sąd w przedmiocie zwolnienia wydaje postanowienie na posiedzeniu bez udziału stron. W stadium jurysdykcyjnym jest to postanowienie o przesłuchaniu świadka co do okoliczności objętych tajemnicą, natomiast gdy z wnioskiem wystąpił prokurator w postępowaniu przygotowawczym, to jest to postanowienie o zezwoleniu prokuratorowi lub innemu organowi prowadzącemu postępowanie na przesłuchanie świadka w zakresie okoliczności objętych tajemnicą. Podkreślenia wymaga fakt, że rola sądu nie może sprowadzać się do formalnego spełnienia oczekiwania prokuratora. W takim wypadku sąd jest organem stojącym na straży praworządności i gwarantem zachowania form postępowania i merytorycznej zasadności żądania zmierzającego do wyjątkowego wzruszenia zakazu dowodowego w imię celu ważniejszego, jakim jest dobro wymiaru sprawiedliwości⁵¹.

5. SZCZEGÓLNA REGULACJA DOTYCZĄCA TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ – ART. 180 § 3 K.P.K.

Ochrona tajemnicy dziennikarskiej – w porównaniu z ochroną tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcowskiej czy lekarskiej – jest rozszerzona. Ustawodawca w art. 180 § 3 k.p.k. ustanowił tzw. bezwzględny zakaz dowodowy. W odniesieniu do wyżej wymienionych tajemnic możliwe jest zwolnienie w całości z obowiązku ich zachowania, podczas gdy nie jest możliwe zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w części dotyczącej danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli te osoby zastrzegły nieujawnianie powyższych danych. Tajemnica dziennikarska ma w tym zakresie charakter bezwzględny. W literaturze przedmiotu trafnie wskazuje się, że brak tej ochrony mógłby powstrzymać informatorów od pomagania prasie w przekazywaniu społeczeństwu wiadomości w sprawach mających publiczne znaczenie⁵². Oznacza to, że dziennikarz może być przesłuchany tylko w zakresie treści informacji. W płaszczyźnie aksjologicznej, dokonując

⁴⁹ J. Sieńczyło-Chlabicz, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, *Prawo...*, s. 222.

⁵⁰ Uchwała SN z 19.01.1995 r. (I KZP 15/94), OSNKW 1995/1–2, poz. 1.

⁵¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7.06.2019 r. (II AKz 231/18), LEX nr 2614578.

⁵² J. Sobczak, *Tajemnica dziennikarska*, „*Studia Medioznawcze*” 2005/1, s. 19; J. Sieńczyło-Chlabicz, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, *Prawo...*, s. 222.

wyboru między dobrem wymiaru sprawiedliwości a wolnością prasy, ustawodawca wybrał tę drugą wartość⁵³.

Zgodnie z art. 180 § 5 k.p.k. odmowa przez dziennikarza ujawnienia danych określonych w art. 180 § 3 k.p.k. nie uchyla jego odpowiedzialności za przestępstwo, które popełnił, publikując informację. Zatem w przypadku gdy dziennikarz, publikując informację, dopuścił się przestępstwa zniesławienia, będzie on ponosił odpowiedzialność i nie może się od niej uwolnić poprzez wskazanie źródła informacji dziennikarskiej.

Jednocześnie ustawodawca wskazał, że zakaz dowodowy z art. 180 § 3 k.p.k. nie obowiązuje – umożliwiając tym samym zwolnienie dziennikarza z obowiązku zachowania tajemnicy przewidzianej tym przepisem – jeśli informacja dotyczy przestępstwa lub przestępstw ujętych w art. 240 § 1 k.k. Należy podkreślić, że art. 240 § 1 k.k. formułuje katalog czynów zabronionych, w przypadku których istnieje prawny obowiązek zawiadomienia organów ścigania, ciążyący na każdym, kto posiada wiarygodną wiadomość o ich karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu. Są to m.in. zbrodnia ludobójstwa (art. 118), zamach masowy (art. 118a), zbrodnia wojenna (art. 122), niehumanitarne traktowanie cywilów (art. 123), zamach na niepodległość i integralność terytorialną, jak również na istnienie i funkcjonowanie konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej (art. 127), zamach na konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej (art. 128), szpiegostwo na rzecz obcego wywiadu (art. 130), zabójstwo (art. 148) czy przestępstwo zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem (art. 197 § 4).

Analiza rozwiązań prawnych zawartych w Kodeksie postępowania karnego pozwala stwierdzić, że tajemnica dziennikarska podlega zróżnicowanej ochronie, tj. na trzech poziomach intensywności.

Pierwszy poziom to każda informacja, która ma charakter zastrzeżony ze względów służbowych, np. zgodnie ze statutem redakcji. Zgodnie z art. 180 § 1 k.p.k. ze zwykłej tajemnicy służbowej dziennikarza mogą zwolnić sąd lub prokurator. Należy zauważyć, że nie jest przy tym wymagane, aby przemawiał za tym jakiś szczególny interes wymiaru sprawiedliwości ani aby faktów objętych przesłuchaniem nie dało się ustalić w inny sposób.

Drugi poziom to ochrona tajemnicy ustawowej nałożonej na dziennikarza na mocy Prawa prasowego, ale nieobejmująca tajemnicy tożsamości. Zwolnienie dziennikarza z tej tajemnicy zachodzi wyłącznie wtedy, gdy przesłuchanie jest niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a dana okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

Trzeci poziom to ochrona tajemnicy tożsamości, która jest najsilniejsza. Zgodnie z art. 180 § 3 k.p.k. nikt nie może zwolnić dziennikarza z jej zachowania poza dysponentem, dotyczy to także sądu. Dobro wymiaru sprawiedliwości ulega w tym zakresie ograniczeniu ze względu na interes informatora, a także wolności prasy⁵⁴.

⁵³ Postanowienie SN z 15.12.2004 r. (III KK 278/04), OSP 2006/11, poz. 12.

⁵⁴ Uchwała SN z 22.11.2002 r. (I KZP 26/02), OSNKW 2003/1–2, poz. 6; B. Kosmus, G. Kuczyński, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 273–274.

Analiza przepisów Kodeksu postępowania karnego pozwala zatem stwierdzić, że tajemnica dziennikarska jest jedną z najbardziej chronionych tajemnic zawodowych. Przesądza o tym fakt, że zasadniczy jej „trzon” ma charakter absolutny⁵⁵.

6. TAJEMNICA DZIENNIKARSKA A NARUSZENIE DÓBR OSOBISTYCH

Co do zasady instytucja tajemnicy dziennikarskiej służy ochronie informatorów zastrzegających poufność, będąc instrumentem ułatwiającym dziennikarzom uzyskiwanie informacji. Oznacza to, że dziennikarz, korzystając z takiego źródła informacji i decydując się na oparciu publikowanych informacji na takim źródle, liczy się z ewentualną odpowiedzialnością za naruszenie dóbr osobistych w wypadku zaistnienia sporu sądowego. W sprawie o ochronę dóbr osobistych procesowe ryzyko zachowania tajemnicy, o której mowa w art. 15 ust. 2 pr. pras., obciąża w tym wypadku dziennikarza⁵⁶.

Zdarza się także, że dziennikarz, pomimo ciężącego na nim obowiązku, sam decyduje się na ujawnienie informacji. Możliwość takiego przesłuchania dziennikarza potwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z 15.12.2004 r. Sąd ten uznał, że „Istnieje wprawdzie bezwzględny zakaz zwalniania dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w zakresie danych, o jakich mowa w art. 180 § 3 k.p.k., ale nie oznacza on, że nie można przesłuchać dziennikarza na te okoliczności, jeżeli on sam nie zasłania się tajemnicą dziennikarską i chce takie zeznania złożyć. Sąd nie może zwolnić dziennikarza z tajemnicy w tym zakresie, może natomiast przesłuchać go na okoliczności objęte tą tajemnicą”⁵⁷. Odmiennie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 20.10.2005 r., w którym stwierdził, że „w przepisie art. 180 § 3 wyrażony jest bezwzględny zakaz dowodowy, a skoro tak, to sam fakt braku powołania się dziennikarza na tzw. tajemnicę anonimatu nie może przesądzać o prawidłowości postępowania sądu, który przesłuchuje dziennikarza na okoliczności objęte anonimatem”⁵⁸. Oznacza to, że dziennikarz nie może się „sam zwolnić” z tajemnicy dziennikarskiej, a sąd w takim przypadku postąpiłby nieprawidłowo. Wydaje się, że drugie stanowisko Sądu Najwyższego należy uznać za słuszne. Zostało ono także zaakceptowane przez przedstawicieli doktryny⁵⁹. Argumentem przemawiającym za drugim stanowiskiem jest fakt, że dysponentem tajemnicy jest

⁵⁵ P. Kosmaty, *Tajemnica dziennikarska i jej granice*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2019/3, s. 29.

⁵⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 16.12.2016 r. (VI ACa 1431/15), LEX nr 2275469; wyrok NSA z 22.01.2015 r. (I OSK 1161/13), LEX nr 1655993.

⁵⁷ Postanowienie SN z 15.12.2004 r. (III K 278/04), OSNKW 2005/3, poz. 28.

⁵⁸ Postanowienie SN z 20.10.2005 r. (II KK 184/05), „Prokuratura i Prawo” 2006/2, poz. 10.

⁵⁹ A. Gerecka-Żołyńska, *Glosa...*, poz. 128; D. Szumiło-Kulczycka, *Glosa krytyczna do postanowienia SN z 15.12.2004 r. (III K 278/04)*, „Państwo i Prawo” 2005/12, s. 123; A. Bojańczyk, *Karnoprocesowe znaczenie zgody dziennikarza na składanie zeznań co do okoliczności objętych tajemnicą zawodową (wokół postanowienia Sądu Najwyższego z 15.12.2004 r.)*, „Palestra” 2005/9–10, s. 30–44; K. Szczechowicz, *Zwolnienie...*, s. 190; J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 184–185.

sam informator. Konstrukcja normatywna tajemnicy dziennikarskiej określona w art. 15 pr. pras. wskazuje, że dziennikarz nie jest dysponentem tajemnicy, mogącym ową tajemnicą swobodnie i wedle własnego uznania rozporządzać, lecz jest jej depozytariuszem bezwzględnie obowiązany do zachowania w tajemnicy znanych mu danych informatora⁶⁰.

Podsumowując, można stwierdzić, że tajemnica dziennikarska jest gwarancją wolności prasy. Wolności, która przysługuje każdemu człowiekowi, a której dziennikarze są tylko depozytariuszami⁶¹. W tym kontekście tajemnicę zawodową należy postrzegać jako obowiązek zachowania dyskrecji w odniesieniu do okoliczności, o których osoba dowiedziała się w związku z wykonywaniem określonego zawodu. Tajemnica dziennikarska jest prawną gwarancją zaufania i intymności w stosunkach prasowych między dziennikarzem a autorem materiału prasowego. Nie jest zatem przywilejem, ale raczej obciążeniem dla dziennikarza⁶².

7. PODSUMOWANIE

Tajemnica dziennikarska w polskim systemie prawnym została uregulowana w sposób szczególny. Ten szczególny zakres ochrony jest związany z rolą, jaką dziennikarze odgrywają w społeczeństwie, i uznaniem ich za zawód zaufania publicznego. Funkcją wprowadzonych uregulowań związanych z tajemnicą dziennikarską nie jest ochrona interesów osób, które te zawody wykonują, lecz nade wszystko ochrona osób, które w zaufaniu do publicznej roli dziennikarza powierzają mu wiedzę o faktach, którą nie chcą na ogół dzielić się z innymi osobami. Gwarancja zachowania przekazanych informacji w tajemnicy jest zatem podstawą wzajemnego zaufania i warunkiem swobodnego wykonywania profesji dziennikarza. Wolność prasy i płynące z niej poszanowanie tajemnicy dziennikarskiej stanowią podstawę funkcjonowania każdego państwa prawnego⁶³. Tajemnica dziennikarska nie może być rozpatrywana w interesie prywatnym, lecz publicznym. Jej zagwarantowanie umożliwi bowiem swobodny dopływ informacji, jej brak może zaś doprowadzić do tego, że pewne informacje nigdy nie staną się powszechnie znane. Wielu informatorów bez instytucjonalnej gwarancji nie zdecyduje się na podjęcie ryzyka i wybierze wygodne milczenie⁶⁴.

Wyważenie interesów wymiaru sprawiedliwości i prasy, jednakowo ważnych, jest rzeczą bardzo trudną, ale konieczną. Ustawodawca co do zasady uznaje sprawę zaufania społecznego do prasy w zakresie pełnienia jej funkcji za społecznie ważniejszą od interesów organów ścigania. Przyjął jednak, że nie ma ona charakteru bezwzględnego. W przepisach Kodeksu postępowania

⁶⁰ J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 185.

⁶¹ J. Sobczak, *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum” 2007/1, s. 69.

⁶² J. Brodzki, *Tajemnica zawodowa dziennikarza. Nie dajmy się skolować*, „Prasa Polska” 1987/7, s. 12.

⁶³ K. Szczechowicz, *Zwolnienie...*, s. 185.

⁶⁴ J.J. Mrozek, *Tajemnica...*, s. 181.

karnego ustawodawca dopuścił możliwość przesłuchania dziennikarza, co każdorazowo wymaga decyzji sądu. W odróżnieniu od przepisów Prawa prasowego, statuujących ustawowe zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej, zwolnienie z zachowania tajemnicy następuje na podstawie postanowienia sądu.

Akceptując ustawową podstawę ingerencji w tajemnicę dziennikarską, należy podkreślić, że muszą być zagwarantowane odpowiednie gwarancje proceduralne pozwalające na ocenę wagi interesu postępowania karnego i interesu publicznego ochrony źródeł dziennikarskich. Przesłanka dobra wymiaru sprawiedliwości materializuje się w dążeniu do realizacji celów postępowania karnego, to znaczy wykrycia i pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, zapobiegania przestępczości i respektowania prawnie chronionych interesów pokrzywdzonych. Przy przesłance niemożliwości ustalenia okoliczności na podstawie innego dowodu zasadniczy problem sprowadza się do tego, czy odnosi się on do obiektywnej, czy subiektywnej niemożliwości, co oznacza faktyczne nieistnienie takiego źródła dowodowego, które mogłoby dostarczyć informacji na dany temat⁶⁵.

Ustawodawca, przyznając dziennikarzom prawo do zachowania tajemnicy służącej wolności słowa, uznał, że w pewnych przypadkach inne dobra mogą stać wyżej w hierarchii od tejże wolności. W odniesieniu do tych najcięższych przestępstw prawodawca, mając wybór między dobrem wymiaru sprawiedliwości a wartością, jaką jest wolność prasy, wybrał dobro wymiaru sprawiedliwości⁶⁶.

ABSTRACT

Monika Nowikowska Ph.D.

The author is an assistant professor at the Faculty of Law and Administration of the Academy of Military Arts.

Reporter's privilege and the interest of the criminal trial

The purpose of the article is to comprehensively describe the institution of reporter's privilege under Polish law and the mechanisms of its protection. The article discusses the concept of reporter's privilege regulated in the Press Law, as well as the proceedings to release a journalist from the obligation of confidentiality in a criminal trial. Procedural considerations are preceded by a discussion of the scope of reporter's privilege and the persons to whom it applies. As a rule, the informant is the holder of the information provided to the press. Nevertheless, the legislator

⁶⁵ I. Zielinko, *Kształt tajemnicy dziennikarskiej*, „Przegląd Sądowy” 2008/5, s. 114.

⁶⁶ K. Szczechowicz, *Zwolnienie...*, s. 185. A. Ważny, *Problemy zwolnienia z tajemnicy adwokackiej, dziennikarskiej i lekarskiej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 1998/10, s. 120.

also provides for such situations where the proper functioning of the justice system releases a journalist from the obligation to keep the obtained information confidential. This is reflected in the grounds for releasing a journalist from obligation of confidentiality under the Code of Criminal Procedure. The question arises about the conflict of principles: freedom of the press and the proper functioning of the justice system. The aim of this publication is to present the essence and assumptions of reporter's privilege and the construction of Art. 180 § 2 to 5 of the Code of Criminal Procedure, to signal the most common problems that arise when applying the institution of exempting a journalist from the obligation of confidentiality, and to attempt to indicate possible solutions in this regard, contributing to the shaping of the proper practice of investigative bodies.

Keywords: *journalist, journalist secrecy, good of the judiciary, informant, freedom of the press*

dr Monika Nowikowska

ORCID: 0000-0001-5166-8375.

Autorka jest adiunktem na Wydziale Prawa i Administracji Akademii Sztuki Wojennej.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

- Bafia Jerzy**, *Dziennikarska tajemnica zawodowa*, „Prasa Polska” 1988/2
- Bafia Jerzy**, *Prawo o wolności słowa*, Warszawa 1988
- Bojańczyk Antoni**, *Karnoprocesowe znaczenie zgody dziennikarza na składanie zeznań co do okoliczności objętych tajemnicą zawodową (wokół postanowienia Sądu Najwyższego z 15.12.2004 r.)*, „Palestra” 2005/9–10
- Brodzki Jan**, *Tajemnica zawodowa dziennikarza. Nie dajmy się skołować*, „Prasa Polska” 1987/7
- Chałubińska-Jentkiewicz Katarzyna, Nowikowska Monika**, *Ochrona danych osobowych w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2021
- Czarny-Drożdziejko Elżbieta**, *Anonimowość ogłoszeniodawcy i reklamodawcy na gruncie przepisów Prawa prasowego*, „Przegląd Sądowy” 2017/11–12
- Dobosz Izabela**, *Prawo prasowe. Podręcznik*, Warszawa 2006
- Gajewska-Taczowska Hanna**, *Tajemnica zawodowa a art. 163 k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 1998/6

- Galewska Ewa**, *Tajemnica dziennikarska w kodeksach etyki zawodowej*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2016/6
- Gerecka-Żołyńska Anna**, *Glosa do postanowienia SN z 15.12.2004 r. (III K 278/04)*, OSP 2006/12, poz. 128
- Gostyński Zbigniew**, *Tajemnica dziennikarska, a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997
- Gruszecka Dagmara**, *Tajemnica służbowa i zawodowa (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2021
- Grzegorzczak Tomasz**, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, t. 1
- Guzik Anna**, *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy dziennikarskiej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002/1
- Hoc Stanisław**, *O ochronie źródeł informacji dziennikarzy (wybrane aspekty) (w:) Między Klio a Themis. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Sobczakowi*, red. J. Adamowski, T. Wallas, K. Kakareko, Warszawa–Poznań 2016
- Koper Radosław**, *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012/2
- Kosmaty Piotr**, *Tajemnica dziennikarska i jej granice*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2019/3
- Kosmus Bogusław, Kuczyński Grzegorz**, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013
- Kosowska-Korniak Ewa**, *Prawnoprocesowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014/2
- Kunicka-Michalska Barbara**, *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa 1972
- Lis Wojciech (w:) Lis Wojciech, Wiśniewski Piotr, Husak Zbigniew**, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012
- Michalski Bogdan**, *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998
- Mrozek Jacek Janusz**, *Tajemnica zawodowa dziennikarza i jej ochrona w polskim systemie prawnym*, „Studia Elckie” 2009/11
- Nowikowska Monika**, *Granice dozwolonej krytyki prasowej działalności osób pełniących funkcje publiczne*, Warszawa 2020
- Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2008
- Razowski Tomasz**, *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010/7–8
- Sieńczyło-Chlabicz Joanna, Zawadzka Zofia, Nowikowska Monika**, *Prawo prasowe*, Warszawa 2019

- Sobczak Jacek**, *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum”, 2007/1
- Sobczak Jacek**, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008
- Sobczak Jacek**, *Tajemnica dziennikarska*, „Studia Medioznawcze” 2005/1
- Stefańska Julita**, *Przeszukanie a tajemnica dziennikarska*, „Prokuratura i Prawo” 2015/6
- Szczechowicz Krystyna**, *Zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu karnym*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2012/8
- Szumilo-Kulczycka Dobrosława**, *Glosa krytyczna do postanowienia SN z 15.12.2004 r. (III K 278/04)*, „Państwo i Prawo” 2005/12
- Ważny Andrzej**, *Problemy zwolnienia z tajemnicy adwokackiej, dziennikarskiej i lekarskiej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 1998/10
- Zaremba Michał** (w:) *Prawo prasowe. Komentarz*, red. M. Zaremba, Warszawa 2018
- Zaremba Michał**, *Tajemnica zawodowa dziennikarza a jego odpowiedzialność prawna*, „Studia Medioznawcze” 2003/2
- Zielinko Iwona**, *Kształt tajemnicy dziennikarskiej*, „Przegląd Sądowy” 2008/5
- Zielinko Iwona**, *Tajemnica dziennikarska w prawie prasowym*, „Prokuratura i Prawo” 2009/7–8